Profion Darllen Cenedlaethol

DARLLEN
CC7

Enw cyntaf ____________________

Cyfenw ____________________

Ysgol ____________________

Dosbarth ____________________

Dyddiad geni ○○ ○○ ○○○○

Dyddiad y prawf ○○ ○○ 2019

Cyfanswm y sgôr ◯ (uchafswm 40)

YSGOL CYMERAU

177579

Llywodraeth Cymru
Welsh Government

Cwestiynau ymarfer

Yn y llyfryn hwn, mae nifer o gwestiynau i chi eu hateb mewn ffyrdd gwahanol. Dyma rai cwestiynau ymarfer a fydd yn dangos i chi sut i ateb y gwahanol gwestiynau sydd yn y prawf. Bydd y cyfarwyddiadau yn dweud wrthoch chi beth i'w wneud. I ddechrau, darllenwch y darn darllen sydd yn y bocs isod.

> Pan ddeffrodd Gareth, roedd yr haul yn llifo drwy'r bwlch yn y llenni. Edrychodd ar y cloc. Wyth o'r gloch! Cofiodd yn sydyn mai heddiw oedd diwrnod cyntaf gwyliau'r haf. Haf hir, heulog o'i flaen. Ond roedd Rhys yn mynd ar wyliau i Ffrainc gyda'i deulu, Siôn yn mynd i Aberaeron at ei fodryb am bythefnos, Gwyn wedi'i ddewis i fynd ar gwrs pêl-droed, a Jac yn gweithio ar fferm y teulu. Roedd hi'n mynd i fod yn haf hir, unig i Gareth.
>
> Llusgodd ei hun i'r ystafell ymolchi a thaflu ychydig o ddŵr ar ei wyneb, cyn mynd i lawr y grisiau am frecwast. Roedd ei dad wedi gadael am yr ysbyty cyn i Gareth ddeffro. Rhoi ei bag yn y car oedd ei fam.
>
> "Mae dy dad wedi mynd i'r gwaith ers oriau, Gareth. Dw i'n cychwyn am y swyddfa. Mae cinio'n barod i ti yn yr oergell. Wela i di tua pedwar. Mwynha."

a Ble roedd mam Gareth yn gweithio?

Ticiwch **1**.

- ar fferm ☐
- yn Aberaeron ☐
- mewn swyddfa ☐
- mewn ysbyty ☐

Awgrym: Gwiriwch sawl ateb sydd ei angen.

---

b Edrychwch ar y geiriau yn y blwch hwn.

Awgrym: Gwiriwch sawl gair sydd angen ei danlinellu.

Tanlinellwch 2 air sy'n awgrymu na fydd Gareth yn mwynhau ei wyliau.

> Ond roedd Rhys yn mynd ar wyliau i Ffrainc gyda'i deulu, Siôn yn mynd i Aberaeron at ei fodryb am bythefnos, Gwyn wedi'i ddewis i fynd ar gwrs pêl-droed, a Jac yn gweithio ar fferm y teulu. Roedd hi'n mynd i fod yn haf hir, unig i Gareth.

Awgrym: Os ydych chi'n gwneud camgymeriad ac eisiau newid eich ateb, dylech chi ddileu'r ateb cyntaf yn llwyr cyn tynnu llinell newydd.

---

c **Dewiswch a chopïwch 1** gair i nodi un o'r pethau welodd Gareth o'i wely.

Awgrym: Dylech chi edrych eto ar y stori i ddod o hyd i'r ateb.

____

YSGOL CYMERAU

ch Ticiwch **cywir** neu **anghywir** ar gyfer pob brawddeg.

	Cywir	Anghywir
Roedd llawer o gwmni gan Gareth.		
Digwyddodd y stori ar ddiwrnod olaf y gwyliau.		
Roedd hi'n ddiwrnod braf.		

d Rhowch y digwyddiadau hyn yn nhrefn amser, o 1 i 5.
Mae un wedi'i wneud yn barod i chi.

Gareth yn rhoi dŵr ar ei wyneb.	☐
Mam Gareth yn cychwyn am y gwaith.	☐
Gareth yn deffro.	☐
Gareth yn edrych ar y cloc.	☐
Tad Gareth yn mynd i'w waith.	1

YSGOL GYMERAU

dd Tynnwch **3** llinell i ddangos sut roedd ffrindiau Gareth yn treulio wythnosau cyntaf y gwyliau.

ymweld â'i fodryb	Gwyn
cwrs pêl-droed	Rhys
gwyliau teuluol	Siôn

STOPIWCH

Arhoswch am ganiatâd cyn dechrau gweithio ar dudalen 4.

Yn y llyfryn hwn mae tri darn i chi eu darllen a bydd angen i chi ateb cwestiynau ar bob un. Darllenwch y darn cyntaf yn ofalus cyn dechrau ateb y cwestiynau ar y darn. Yna darllenwch yr ail ddarn cyn ateb y cwestiynau, ac yn y blaen.

Dylech chi weithio drwy'r llyfryn, hyd at ddiwedd tudalen 19, gan stopio pan fydd rhywun yn dweud wrthoch chi am wneud hynny. Cewch gyfeirio at y testun pan fydd angen.

Mae gennych chi hyd at 60 munud i wneud y prawf.

Diogelu'r draenog

Dyma gyfweliad gyda Sarah Worth o Fangor, sydd wedi ymateb i'r newyddion bod draenogod mewn perygl drwy helpu'r creaduriaid bach pigog.

Ers pryd mae gennych chi ddiddordeb mewn draenogod?
Ers mis Rhagfyr 2013, pan wnes i ddarganfod bod un o'n creaduriaid gwyllt mwyaf hoffus mewn perygl o ddiflannu am byth. Yn ôl yr amcangyfrifon, roedd dros 30 miliwn o ddraenogod yng ngwledydd Prydain yn y 1950au, ond mae llai na miliwn ar ôl heddiw, meddai'r arbenigwyr. Dw i wedi cymryd diddordeb mewn draenogod ers hynny.

Beth sy'n gyfrifol am y dirywiad?
Mae sawl rheswm, gan gynnwys colli cynefin, mwy o draffig ar ein ffyrdd, a garddwyr yn cadw eu gerddi yn rhy daclus ac yn defnyddio cemegion.

Beth ydych chi wedi'i wneud i'w helpu?
Ar ôl cael fy nychryn gan y bygythiad i'r draenog, mi wnes i adduned blwyddyn newydd i wneud rhywbeth i helpu'r creadur eiconig yma. Ym mis Ionawr 2014, cysylltais i â Chymdeithas Diogelu'r Draenog i ofyn beth allwn i ei wneud i helpu. I ddechrau, dyma nhw'n awgrymu fy mod i'n hyfforddi i fod yn wirfoddolwr sy'n helpu i achub a gwella draenogod. Felly, mi wnes i gwrs i ddysgu sut i roi cymorth cyntaf a gofal i ddraenogod. Ers hynny, mae fy nghartref wedi dod yn ysbyty i ddraenogod gwyllt.

Fel gwirfoddolwr, dw i'n dod â draenogod sy'n sâl neu sydd wedi brifo, neu ddraenogod bach amddifad i fy nghartref ac yn gofalu amdanyn nhw nes eu bod nhw'n barod i gael eu rhyddhau yn ôl i'w cynefin gwyllt.

Sut ydych chi'n gwybod bod angen help ar ddraenog?
Creaduriaid y nos yw draenogod a dylen nhw ddim bod allan yn ystod y dydd. Os gwelwch chi ddraenog yng ngolau dydd, mae angen rhoi sylw iddo. Yn amlwg, mae'n rhaid i unrhyw ddraenog sydd wedi'i anafu weld milfeddyg neu fynd i ysbyty bywyd gwyllt mor fuan â phosibl.

Oeddech chi'n gwybod?

- Ar gyfartaledd, mae tua 6,000 o bigau ar ddraenog llawn dwf.
- Tua 25mm yw hyd y pigau.
- Mae oedolyn iach yn pwyso tua 900 gram.
- Mae draenogod yn cerdded am filltiroedd bob nos ar gyflymder o tua 6 milltir yr awr.
- Mae tua 10,000 o ddraenogod yn cael eu lladd ar y ffyrdd bob blwyddyn.
- Dylech chi byth roi llaeth* i ddraenogod am nad ydyn nhw'n gallu treulio lactos a gallai eu gwneud nhw'n sâl iawn.
- Rhwng mis Tachwedd a chanol mis Mawrth bydd draenogod yn gaeafgysgu mewn pentyrrau o ddail neu frigau.
- Mae pobl yn galw draenogod yn 'ffrind y garddwr' oherwydd eu bod nhw'n bwyta malwod, chwilod a lindys sy'n gwneud niwed i blanhigion.
- Gall garddwyr helpu ac amddiffyn draenogod trwy chwilio amdanyn nhw cyn defnyddio peiriannau garddio neu gynnau coelcerth. Trwy adael bwlch mewn ffensys a gadael lle o dan giatiau mae modd sicrhau bod draenogod yn gallu teithio drwy'r ardd.

* llaeth – llefrith

1 Ticiwch **cywir** neu **anghywir** ar gyfer pob brawddeg.

	Cywir	Anghywir
Yn y 1950au, roedd llai na miliwn o ddraenogod yng ngwledydd Prydain.		
Mae Sarah Worth wedi gwneud rhywbeth i helpu draenogod.		
Y peth cyntaf wnaeth Sarah Worth oedd agor ysbyty i ddraenogod.		
Mae Sarah Worth yn gadael i'r draenogod fynd yn ôl i'r gwyllt wedi iddyn nhw wella.		
Mae'n anghyffredin gweld draenogod allan yn y dydd.		

1 2m

2 Rhowch y digwyddiadau hyn ym mywyd Sarah Worth o Fangor yn eu trefn, o 1 i 5.
Mae un wedi'i wneud yn barod i chi.

gwneud adduned blwyddyn newydd i helpu draenogod ☐
dysgu sut i roi cymorth cyntaf i ddraenogod a gofalu amdanyn nhw ☐
deall bod perygl y bydd draenogod yn diflannu 1
agor ysbyty i ddraenogod yn ei chartref ☐
cysylltu â Chymdeithas Diogelu'r Draenog ☐

2 1m

YSGOL CYMERAU

3 Pa resymau sy'n cael eu nodi yn y darn i egluro pam mae llai o ddraenogod erbyn hyn?

Ticiwch **3**.

mwy o geir ar y ffordd ☐
pobl yn cadw eu gerddi'n daclus ☐
anifeiliaid yn ymosod arnyn nhw ☐
defnyddio cemegion i reoli pryfed ☐
garddwyr yn eu lladd ☐

3 1m

trosodd

CYFANSWM 4m

4 Dyma gopi o'r darn.

Labelwch bob saeth i ddangos beth mae'r awdur yn ei ddefnyddio i wneud yr wybodaeth yn hawdd i'w darganfod.

A – pwyntiau bwled

B – is-bennawd

C – teitl

Ch – cwestiwn ac ateb

Diogelu'r draenog

Dyma gyfweliad gyda Sarah Worth o Fangor, sydd wedi ymateb i'r newyddion bod draenogod mewn perygl drwy helpu'r creaduriaid bach pigog.

Ers pryd mae gennych chi ddiddordeb mewn draenogod?
Ers mis Rhagfyr 2013, pan wnes i ddarganfod bod un o'n creaduriaid gwyllt mwyaf hoffus mewn perygl o ddiflannu am byth. Yn ôl yr amcangyfrifon, roedd dros 30 miliwn o ddraenogod yng ngwledydd Prydain yn y 1950au, ond mae llai na miliwn ar ôl heddiw, meddai'r arbenigwyr. Dw i wedi cymryd diddordeb mewn draenogod ers hynny.

Beth sy'n gyfrifol am y dirywiad?
Mae sawl rheswm, gan gynnwys colli cynefin, mwy o draffig ar ein ffyrdd, a garddwyr yn cadw eu gerddi yn rhy daclus ac yn defnyddio cemegion.

Beth ydych chi wedi'i wneud i'w helpu?
Ar ôl cael fy nychryn gan y bygythiad i'r draenog, mi wnes i adduned blwyddyn newydd i wneud rhywbeth i helpu'r creadur eiconig yma. Ym mis Ionawr 2014, cysylltais i â Chymdeithas Diogelu'r Draenog i ofyn beth allwn i ei wneud i helpu. I ddechrau, dyma nhw'n awgrymu fy mod i'n hyfforddi i fod yn wirfoddolwr sy'n helpu i achub a gwella draenogod. Felly, mi wnes i gwrs i ddysgu sut i roi cymorth cyntaf a gofal i ddraenogod. Ers hynny, mae fy nghartref wedi dod yn ysbyty i ddraenogod gwyllt.

Fel gwirfoddolwr, dw i'n dod â draenogod sy'n sâl neu sydd wedi brifo, neu ddraenogod bach amddifad i fy nghartref ac yn gofalu amdanyn nhw nes eu bod nhw'n barod i gael eu rhyddhau yn ôl i'w cynefin gwyllt.

Sut ydych chi'n gwybod bod angen help ar ddraenog?
Creaduriaid y nos yw draenogod a dylen nhw ddim bod allan yn ystod y dydd. Os gwelwch chi ddraenog yng ngolau dydd, mae angen rhoi sylw iddo. Yn amlwg, mae'n rhaid i unrhyw ddraenog sydd wedi'i anafu weld milfeddyg neu fynd i ysbyty bywyd gwyllt mor fuan â phosibl.

Oeddech chi'n gwybod?

- Ar gyfartaledd, mae tua 6,000 o bigau ar ddraenog llawn dwf.
- Tua 25mm yw hyd y pigau.
- Mae oedolyn iach yn pwyso tua 900 gram.
- Mae draenogod yn cerdded am filltiroedd bob nos ar gyflymder o tua 6 milltir yr awr.
- Mae tua 10,000 o ddraenogod yn cael eu lladd ar y ffyrdd bob blwyddyn.
- Dylech chi byth roi llaeth* i ddraenogod am nad ydyn nhw'n gallu treulio lactos a gallai eu gwneud nhw'n sâl iawn.
- Rhwng mis Tachwedd a chanol mis Mawrth bydd draenogod yn gaeafgysgu mewn pentyrrau o ddail neu frigau.
- Mae pobl yn galw draenogod yn 'ffrind y garddwr' oherwydd eu bod nhw'n bwyta malwod, chwilod a lindys sy'n gwneud niwed i blanhigion.
- Gall garddwyr helpu ac amddiffyn draenogod trwy chwilio amdanyn nhw cyn defnyddio peiriannau garddio neu gynnau coelcerth. Trwy adael bwlch mewn ffensys a gadael lle o dan giatiau mae modd sicrhau bod draenogod yn gallu teithio drwy'r ardd.

* llaeth – llefrith

4 1m

5 Beth sy'n fwyd naturiol i ddraenog?

Ticiwch **3**.

- bara ☐
- llaeth ☐
- malwod ☐
- dail ☐
- chwilod ☐
- lindys ☐

5 1m

6 Pam mae'r draenog yn cael ei alw yn 'ffrind y garddwr'?

Ticiwch **1**.

- Mae'n helpu i gadw'r ardd yn daclus. ☐
- Mae'n casglu dail yn bentyrrau taclus. ☐
- Mae'n bwyta creaduriaid sy'n gwneud niwed i'r ardd. ☐
- Mae'n teithio o un ardd i'r nesaf. ☐

6 1m

7 Tynnwch **4** llinell i gysylltu'r geiriau hyn â'r ystyron.

cynefin	rhywun sy'n helpu heb dderbyn tâl
gwirfoddolwr	addewid i wneud rhywbeth arbennig
coelcerth	lle mae rhywbeth yn arfer byw
adduned	tân mawr i losgi gwastraff

7
1m

8 Yn ôl y darn, pa broblemau sy'n wynebu draenogod?

Ticiwch **2**.

- gorfod croesi ffyrdd prysur ☐
- anifeiliaid anwes yn bwyta eu bwyd ☐
- gerddi yn cael eu gadael heb eu tacluso ☐
- garddwyr yn defnyddio cemegion yn eu gerddi ☐
- dim digon o laeth ar gael ☐

8
1m

9 Darllenwch yr wybodaeth yn y blwch *Oeddech chi'n gwybod?*

YSGOL CYMERAU

Dewiswch a **chopïwch** y geiriau sy'n disgrifio ble bydd y draenog yn treulio misoedd y gaeaf.

____

____

9
1m

10 Dewiswch y geiriau **gorau** i gwblhau'r frawddeg. Ticiwch **1** bob tro.

Mae'n bosibl i bob un ohonon ni helpu'r draenog drwy . . .

(a) gadw'r ardd yn daclus. ☐ roi llaeth iddo. ☐
gynnau coelcerth yn yr ardd. ☐ greu bylchau iddo allu teithio drwy'r ardd. ☐

Os gwelwch chi ddraenog yn ystod y dydd, y peth gorau i'w wneud yw . . .

(b) rhoi pentwr o ddail drosto. ☐ edrych arno yn fanwl i weld a yw wedi brifo. ☐
gadael llonydd iddo. ☐ galw am y milfeddyg. ☐

10
1m

trosodd

CYFANSWM
7m

11 Ticiwch **cywir** neu **anghywir** ar gyfer pob brawddeg.

	Cywir	Anghywir
Mae gofalu am ddraenogod yn bwysig i Sarah Worth.		
Dim ond milfeddyg sy'n gallu helpu draenog sydd wedi brifo i wella.		
Dydy garddwyr ddim yn gallu helpu'r draenog.		
Mae'n bosibl na fydd draenogod yn byw yng Nghymru yn y dyfodol.		
Mae Sarah Worth yn dweud ei bod hi'n rhy hwyr i achub y draenog.		

11 2m

12 Edrychwch ar y testun yn y bocs isod.

Tanlinellwch 1 gair sy'n dangos bod Sarah Worth yn gofalu am ddraenogod ifanc sydd wedi colli eu tad a'u mam.

YSGOL CYMERAU

> Fel gwirfoddolwr, dw i'n dod â draenogod sy'n sâl neu sydd wedi brifo, neu ddraenogod bach amddifad i fy nghartref ac yn gofalu amdanyn nhw nes eu bod nhw'n barod i gael eu rhyddhau yn ôl i'w cynefin gwyllt.

12 1m

13 Darllenwch ateb Sarah Worth i'r cwestiwn cyntaf eto.

Dewiswch a **chopïwch** y **2** air sy'n dangos bod y draenog yn anifail poblogaidd iawn.

____

13 1m

YSGOL CYMERAU

trosodd

CYFANSWM

4m

Y gyfrinach

"Hwyl! Wela i chi fory!"

Camodd Ifan Hopcyn oddi ar y bws a rhoi ochenaid o ryddhad. Doedd neb wedi'i ddilyn. Safodd ar y palmant am funud fach, gan wylio'r bws yn bustachu i fyny'r bryn. Wedi i'r bws a'r plant eraill ddiflannu o'r golwg, anadlodd yn ddwfn, a gwenu. Roedd ei ddiwrnod cyntaf yn Ysgol Cil y Deryn wedi dod i ben a doedd neb wedi amau dim.

Pan oedd yn berffaith siŵr nad oedd neb yn ei wylio, croesodd y ffordd, a cherdded yn ei flaen nes dod at ffens bren oedd yn amgylchynu coedwig fawr. Gydag un naid uchel, llamodd dros y ffens, gan lanio – sblat – mewn pwll o fwd. Roedd ei esgidiau a'i drowsus ysgol newydd yn wlyb a mwdlyd, ond aeth yn ei flaen heb oedi dim. Ni allai wastraffu eiliad, rhag ofn i rywun ei weld. Rhedodd nerth ei draed drwy'r coed. Neidiodd dros foncyffion a chreigiau. Trodd i'r chwith wrth ymyl y dderwen hynaf yng Nghymru, nes dod at glamp o graig hirgron, yr un siâp yn union â phêl rygbi anferthol. Gan edrych yn gyflym dros ei ysgwydd, rhoddodd ei law yn ei boced i estyn y gwglach, sef allwedd electronig ddisglair. Mwythodd wyneb y graig nes dod o hyd i dwll bach siâp petryal, a gwthiodd y gwglach i mewn iddo.

Gwiiiiich! Agorodd hollt yn y graig – un digon mawr i Ifan wasgu ei hun drwyddo. Tynnodd ei hun ymlaen nes glanio ar ei bedwar yng nghrombil tywyll y graig. Ar ôl cau'r hollt yn dynn ar ei ôl, defnyddiodd ei ffôn symudol fel fflachlamp i ddod o hyd i dwnnel yn y llawr, a neidiodd i mewn iddo.

"Wiiii!" gwaeddodd, wrth iddo saethu'n is ac yn is drwy'r twnnel i berfeddion y graig, yn bell o dan y ddaear. "We-hei!" meddai wedyn, wrth i'r twnnel droelli o'r chwith i'r dde ac o'r dde i'r chwith, fel neidr aflonydd. Yna, gyda sŵn mawr – fflop – glaniodd ar ei ben-ôl ar soffa feddal mewn ystafell olau braf. Roedd wedi cyrraedd ystafell fyw ei deulu.

"Mam! Dw i gartref!" gwaeddodd, gan sychu llwch y graig o'i lygaid.

"Wel? Sut aeth pethau?" holodd ei fam, gan ddiffodd ei chyfrifiadur a symud i eistedd wrth ei ochr ar y soffa.

"Iawn . . . grêt. Roedd pawb yn garedig iawn."

"Da iawn. Wnaeth yr athrawon neu'r plant ofyn llawer o gwestiynau i ti?"

"Wel, roedd pawb eisiau gwybod o ble ro'n i'n dod – ac fe ddywedais i fod ein teulu ni wedi bod yn byw dramor, ond dy fod di a Dad wedi cael gwaith yma nawr. Dywedais ein bod ni'n byw yn un o'r tai newydd gyferbyn â'r goedwig. Welodd neb fi'n dod yma."

"Da iawn, Ifan. Mae'n rhaid i ni fod mor ofalus. Allwn ni ddim fforddio gadael i neb ein hamau ni. Rhaid i ni gadw'r gyfrinach. Rhaid gwneud yn siŵr nad oes neb yn dod i fusnesu fan hyn."

1 Beth yw ffurf y darn?

Ticiwch **1**.

- llythyr ☐
- adroddiad ☐
- stori ☐
- araith ☐

1 1m

2 Edrychwch ar y testun yn y bocs isod.

Tanlinellwch 1 gair sy'n dangos bod y bws yn cael trafferth wrth fynd yn ei flaen ar hyd y ffordd.

> Camodd Ifan Hopcyn oddi ar y bws a rhoi ochenaid o ryddhad. Doedd neb wedi'i ddilyn. Safodd ar y palmant am funud fach, gan wylio'r bws yn bustachu i fyny'r bryn. Wedi i'r bws a'r plant eraill ddiflannu o'r golwg, anadlodd yn ddwfn, a gwenu.

2 1m

YSGOL CYMERAU

3 **Dewiswch** a **chopïwch 1** ansoddair sydd yn y frawddeg isod.

> "We-hei!" meddai wedyn, wrth i'r twnnel droelli o'r chwith i'r dde ac o'r dde i'r chwith, fel neidr aflonydd.

____

3 1m

4 Tynnwch **4** llinell i gysylltu'r manylion yn y darn.

ffôn symudol	troelli o ochr i ochr
gwglach	rhoi golau
mam Ifan	agor bwlch yn y graig
twnnel	diffodd cyfrifiadur

4 1m

trosodd

CYFANSWM 4m

5 Edrychwch ar ddechrau'r darn darllen. Pam wnaeth yr awdur gloi'r paragraff cyntaf gyda'r frawddeg, *Roedd ei ddiwrnod cyntaf yn Ysgol Cil y Deryn wedi dod i ben a doedd neb wedi amau dim*?

Ticiwch **1**.

- I ddangos cymeriad Ifan. ☐
- I ddangos sut blant sydd yn yr ysgol. ☐
- I wneud i'r darllenydd feddwl am beth mae Ifan yn ei guddio. ☐
- I atgoffa'r darllenydd beth sydd wedi cael ei ddweud o'r blaen. ☐

5
1m

---

6 Rhowch y digwyddiadau hyn yn eu trefn, o 1 i 5.
Mae un wedi'i wneud yn barod i chi.

Ifan yn neidio dros ffens	☐
Ifan yn gwasgu trwy hollt mewn craig	☐
Ifan yn croesi ffordd	1
Ifan yn rhedeg trwy goedwig	☐
Ifan yn neidio i mewn i dwnnel	☐

6
1m

YSGOL CYMERAU

---

7 Ticiwch **cywir** neu **anghywir** ar gyfer pob brawddeg.

	Cywir	Anghywir
Roedd Ifan a'i deulu yn byw mewn tŷ newydd gyferbyn â'r goedwig.		
Roedd gan Ifan ffôn symudol.		
Roedd gan Ifan allwedd arbennig.		
Roedd Ifan wedi cadw ei wisg ysgol yn lân.		
Doedd mam Ifan ddim eisiau i neb ddod o hyd i'w cartref.		

7
2m

8 Ar ddiwedd y darn, mae mam Ifan yn ei ganmol. Pam?

Ticiwch **2.**

- Roedd Ifan wedi gweithio'n dda yn yr ysgol. ☐
- Roedd Ifan wedi rhannu eu cyfrinach. ☐
- Doedd neb wedi gweld Ifan yn cyrraedd ei gartref. ☐
- Roedd Ifan wedi llwyddo i ddefnyddio'r gwglach. ☐
- Roedd Ifan wedi helpu ei dad gyda'i waith. ☐
- Roedd Ifan wedi llwyddo i ateb cwestiynau pawb. ☐

8 — 1m

---

9 Dyma rannau o'r testun.
Labelwch bob saeth i ddangos pa nodweddion arddull mae'r awdur yn eu defnyddio.

A – ansoddair

B – deialog

C – onomatopeia

Ch – cymhariaeth/ cyffelybiaeth

D – idiom/ dywediad

☐ → Gydag un naid uchel, llamodd dros y ffens, gan lanio – sblat – mewn pwll o fwd. Roedd ei esgidiau a'i drowsus ysgol newydd yn wlyb a mwdlyd, ond aeth yn ei flaen heb oedi dim. Ni allai wastraffu eiliad, rhag ofn i rywun ei weld. Rhedodd nerth ei ☐ → draed drwy'r coed. Neidiodd dros foncyffion a chreigiau . . .

Ar ôl cau'r hollt yn dynn ar ei ôl, defnyddiodd ei ffôn symudol fel fflachlamp i ddod o hyd i dwnnel yn y llawr, a neidiodd i mewn iddo.

"Wiiii!" gwaeddodd, wrth iddo saethu'n is ac yn is drwy'r twnnel i berfeddion y graig, yn bell o dan y ddaear. "We-hei!" meddai wedyn, wrth i'r twnnel droelli o'r chwith i'r dde ac o'r dde i'r chwith, fel neidr aflonydd. ← ☐ Yna, gyda sŵn mawr – fflop – glaniodd ar ei ben-ôl ar soffa feddal mewn ystafell olau braf . . . ← ☐

☐ → "Mam! Dw i gartref!" gwaeddodd, gan sychu llwch y graig o'i lygaid.

9 — 2m

---

trosodd

CYFANSWM 7m

10 Dewiswch y geiriau **gorau** i gwblhau pob brawddeg. Ticiwch **1** bob tro.

Roedd Ifan wedi dweud yn yr ysgol bod y teulu wedi bod yn byw . . .

(a) dros y môr. ☐ o dan y ddaear. ☐ yn y goedwig. ☐ ar waelod y bryn. ☐

Er mwyn cyrraedd y tŷ lle'r oedd Ifan yn byw roedd yn rhaid mynd . . .

(b) i ben y bryn. ☐ i ben craig anferth. ☐ i ganol y goedwig. ☐ i ymyl y palmant. ☐

10

1m

YSGOL CYMERAU

trosodd

CYFANSWM

1m

YSGOL CYMERAU

Achub y cwm

Yn y gorffennol cafodd nifer o gymoedd Cymru eu boddi er mwyn creu cronfeydd dŵr:

1880au – Boddwyd pentref Llanwddyn, nifer o ffermydd a 1,120 erw o dir i greu cronfa ddŵr Efyrnwy er mwyn i Lerpwl gael dŵr.

Rhwng 1890 a 1952 – Adeiladwyd pum argae anferth yn nyffrynnoedd Elan a Chlaerwen ger Rhaeadr Gwy, er mwyn i Birmingham gael cyflenwad dŵr. Roedd 100 o bobl yn gorfod gadael eu cartrefi.

1965 – Boddwyd cwm Tryweryn ger y Bala er mwyn creu cronfa i gyflenwi dŵr i Lerpwl. Gorfodwyd 48 o bobl i adael pentref Capel Celyn, a chafodd yr ysgol a chapel y pentref eu chwalu.

Yn **1963** cyhoeddodd Cyngor Abertawe eu bod yn ystyried boddi Cwm Gwendraeth Fach i gael dŵr i'r ddinas. Unodd pobl y cwm mewn ymgyrch i amddiffyn eu ffermydd, eu tir a'u tai. Gwnaethon nhw'n siŵr nad oedd swyddogion y cyngor yn gallu cael mynediad i'w tir trwy gloi giatiau a defnyddio peiriannau i gau pob bwlch. Yn wahanol i ymgyrch Tryweryn, roedd hon yn brotest lwyddiannus. Achubwyd y cwm hwn rhag diflannu o dan ddŵr.

Dyma ran o ddyddiadur Beca oedd yn 11 oed ac yn byw yn Llangyndeyrn, Cwm Gwendraeth Fach, adeg yr ymgyrch i achub y cwm.

YSGOL CYMERAU

Dydd Gwener, 15 Mawrth 1963

Diwrnod ofnadwy. Roeddwn i mor hapus ddoe ond heddiw mae popeth ar chwâl.

Yn y *Journal* heddiw roedd e'n dweud bod Cyngor Abertawe wedi cael cyfarfod ar 21 Chwefror a'u bod nhw o ddifrif nawr yn meddwl am foddi ein cwm ni. Bydd rhyw ddynion yn dod i Langyndeyrn i edrych ar y ffermydd a'r tir er mwyn paratoi cynllun i'w boddi nhw. Bydd wyth o ffermydd o dan ddŵr a thair ar ddeg arall yn colli cymaint o dir fel na fyddan nhw'n werth eu ffermio. Bydd Allt y Cadno yn mynd, y Wern, Limestone, Pant-teg, Ynys Faes, Torcoed Isa, Glan-yr-ynys a Llandre.

Dydyn nhw ddim yn sylweddoli y bydd popeth yn diflannu, gan gynnwys yr ysgol. Na, fydd hi ddim yn mynd dan y dŵr ond fydd yna ddim digon o blant yn byw yma i'w chadw ar agor ac mae ysgol wedi bod yn y pentref ers 1846. Fydd yr eglwys ddim yn mynd, ond fydd neb yma i fynd iddi ac mae eglwys wedi bod yn y pentref ers y chweched ganrif. Fydd capel Bethel ddim yn mynd, ond bydd y fynwent yn diflannu. Bydd afon Gwendraeth Fach yn troi'n llyn a bydd pont Allt y Cadno yn mynd gyda'r llif. Fydd yna ddim trip Ysgol Sul. Dim dramâu na chyngherddau yn y neuadd. Dim eisteddfod. Dim dawnsfeydd. Dim sgwrsio yn y post a siop Dai. Dim cymdeithasu yn nhafarndai'r Smith's a'r Farmer's. Dim pobl ifanc yn cerdded i bont Allt y Cadno fin nos. Dim canu carolau. Dim hel calennig.

Bydd yr holl bethau hyn yn diflannu ac os bydd y cwm yn cael ei foddi bydd iaith naturiol y pentref, sef y Gymraeg, yn marw.

1 Roedd protest pobl Cwm Gwendraeth Fach yn wahanol i brotest pobl Capel Celyn oherwydd . . .

Ticiwch **1**.

roedd dyfodol y cwm mewn perygl. ☐
roedd hi'n llwyddiannus. ☐
roedd mewn gwlad wahanol. ☐
roedd mewn degawd gwahanol. ☐

1
1m

2 Darllenwch yr wybodaeth am ddyffrynnoedd Elan a Chlaerwen.

Dewiswch a **chopïwch 1** gair sy'n dangos beth gafodd ei adeiladu.

____

2
1m

3 Edrychwch ar y testun yn y bocs isod.

Tanlinellwch 1 gair sy'n golygu 'meddwl'.

YSGOL CYMERAU

> Yn **1963** cyhoeddodd Cyngor Abertawe eu bod yn ystyried boddi Cwm Gwendraeth Fach i gael dŵr i'r ddinas. Unodd pobl y cwm mewn ymgyrch i amddiffyn eu ffermydd, eu tir a'u tai.

3
1m

4 Ticiwch **cywir** neu **anghywir** ar gyfer pob brawddeg sy'n sôn am gynllun boddi Cwm Gwendraeth Fach.

	Cywir	Anghywir
Byddai neb ar ôl i fynd i eglwys Llangyndeyrn.		
Byddai tair ar ddeg fferm yn cael eu boddi'n llwyr.		
Byddai'r trip Ysgol Sul yn parhau.		
Byddai'r cynllun yn cael effaith ar y Gymraeg.		
Byddai bywyd y pentref yn parhau fel o'r blaen.		

4
2m

trosodd

CYFANSWM
5m

5 Edrychwch ar y testun yn y bocs isod.

Tanlinellwch 1 gair sy'n dangos bod **rhaid** i bobl Capel Celyn symud o'u cartrefi.

1965 – Boddwyd cwm Tryweryn ger y Bala er mwyn creu cronfa i gyflenwi dŵr i Lerpwl. Gorfodwyd 48 o bobl i adael pentref Capel Celyn, a chafodd yr ysgol a chapel y pentref eu chwalu.

5 1m

6 Beth wnaeth ffermwyr Llangyndeyrn, Cwm Gwendraeth Fach i gadw swyddogion Cyngor Abertawe oddi ar eu tir?

Ticiwch **2**.

- gosod rhwystrau ar draws y ffordd ☐
- cloi giatiau i'w tir ☐
- gollwng eu cŵn yn rhydd ☐
- gorymdeithio i'w cyfarfod ☐
- gosod peiriannau ar draws pob mynedfa ☐

6 1m

YSGOL CYMERAU

7 Beth yw ystyr y frawddeg hon?

Achubwyd y cwm hwn rhag diflannu o dan ddŵr.

Ticiwch **1**.

- Diflannodd y cwm o dan y dŵr. ☐
- Gwnaeth y cwm achub y bobl o'r dŵr. ☐
- Doedd y cwm ddim wedi'i foddi. ☐
- Cafodd pobl y cwm eu hachub o'r dŵr. ☐

7 1m

8 Ticiwch i ddangos pa leoedd fyddai **yn diflannu** a pha rai fyddai **ddim yn diflannu** pe bai Cyngor Abertawe wedi boddi Cwm Gwendraeth Fach.

	Yn diflannu	Ddim yn diflannu
Pant-teg		
capel Bethel		
pont Allt y Cadno		
ysgol Llangyndeyrn		
mynwent Llangyndeyrn		

8 2m

9 Tynnwch **4** llinell i gysylltu'r blychau hyn.

Capel Celyn	boddi 1,120 erw o dir
Elan a Chlaerwen	chwalu ysgol a chapel
Llanwddyn	bwriadu boddi wyth fferm
Llangyndeyrn	100 o bobl yn colli eu cartrefi

9 ◯ 1m

10 Pam roedd Beca yn meddwl bod ysgol y pentref mewn perygl?

Ticiwch **1**.

- oherwydd bod yr adeilad yn un hen iawn ☐
- oherwydd bod yr ysgol yn mynd i gael ei boddi ☐
- oherwydd na fyddai digon o blant yn byw yn yr ardal ☐
- oherwydd bod Cyngor Abertawe eisiau ei chau ☐

10 ◯ 1m

YSGOL CYMERAU

11

> Bydd afon Gwendraeth Fach yn troi'n llyn a bydd pont Allt y Cadno yn mynd gyda'r llif. Fydd yna ddim trip Ysgol Sul. Dim dramâu na chyngherddau yn y neuadd. Dim eisteddfod. Dim dawnsfeydd. Dim sgwrsio yn y post a siop Dai. Dim cymdeithasu yn nhafarndai'r Smith's a'r Farmer's. Dim pobl ifanc yn cerdded i bont Allt y Cadno fin nos. Dim canu carolau. Dim hel calennig.

Pa dechnegau mae'r awdur yn eu defnyddio yn y darn hwn i bwysleisio pa mor drist fyddai boddi'r cwm?

Ticiwch **2**.

- ailadrodd ☐
- ansoddeiriau ☐
- brawddegau byr ☐
- cymariaethau/cyffelybiaethau ☐
- trosiadau ☐

11 ◯ 1m

Diwedd y prawf. Gwiriwch eich gwaith.

CYFANSWM ◯ 8m

YSGOL CYMERAU

Diolchiadau

'Diogelu'r draenog' addaswyd o http://www.bbc.co.uk/cymrufyw/34595062

'Y gyfrinach' addaswyd o *Cyfrinach Ifan Hopcyn* gan Eiry Miles
(Gwasg Gomer, 2013) ISBN: 9781848514966

'Achub y cwm' addaswyd o *Yr Argae Haearn* gan Myrddin ap Dafydd
(Gwasg Carreg Gwalch, 2016) ISBN: 9781845275785
ac *Achub y Cwm* gan Gwen Redvers Jones (Gwasg Gomer, 2010) ISBN: 9781848511576

Mae rhannau o'r testunau hyn wedi eu cynnwys yn y prawf hwn at ddibenion
yr arholiad yn unig yn unol ag Adran 32(3) y Ddeddf Hawlfraint, Dyluniadau a Phatentau 1988.
Nid oes cais wedi ei wneud na hawl wedi ei roi ar gyfer unrhyw hawlfraint arall.

© Hawlfraint y Goron 2019